

Фінансова глобалізація створює для України не тільки позитивні, а й негативні ефекти. Вони в основному пов'язані із зростанням загрози фінансових криз і нестабільності, можливого витоку капіталу, обмеженими можливостями національних агентів щодо конкурування на глобальних ринках капіталів і на внутрішньому ринку, нерівноваженістю національних ринків капіталу та нерівними умовами роботи на них. У сучасних економічних дослідженнях до негативних проявів міжнародної фінансової глобалізації відносять: небезпеку фінансових криз, небезпеку підриву суверенітету країн з невисоким рівнем розвитку, небезпеку боргової та фінансової залежності, збільшення розриву економічного та фінансового розвитку між рядом країн. На нашу думку, повільна інтеграція України у глобальний фінансовий простір зумовлена внутрішньодержавними проблемами: недостатнім рівнем реформування національної економіки, невідповідальністю законодавчих та інших норм міжнародним стандартам, нерозвиненістю українського фінансового ринку. Слабкий рівень інтегрованості країни до міжнародних економічних відносин виступає бар'єром, який гальмує можливості позитивного впливу фінансової інтеграції на Україну.

У результаті проведеного дослідження дійшли висновку, що ефективна інтеграція України у світовий фінансовий простір дасть змогу нашій країні швидше подолати економічну кризу, сприятиме стабільному і швидкому розвитку продуктивних сил і зростанню на цій основі життєвого рівня населення та економічного становлення України, як перспективної інвестиційно-привабливої країни у світі.

Література

1. Фінансова євроінтеграційна політика України [Електронний ресурс] / Катерина Ковтонюк // Міжнародна економічна політика. — 2013. — Вип. 2. — С. 126—149. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Мер_2013_2_8.pdf
2. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/zd/ivu/ivu_r/arh_ivu2012_r.html.

УДК 336.1: 338.2

Віра УСИК *

ФІСКАЛЬНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ФИСКАЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО УКРАИНЫ В АНТИКРИЗИСНОМ УПРАВЛЕНИИ FISCAL SPACE UKRAINE IN CRISIS MANAGEMENT

Анотація. Розглянуто поняття «фіскального простору» та встановлено відмінності в світовому і вітчизняному визначенні його меж. Проаналізовано динаміку показника відношення боргу до ВВП і визначено основні причини його погіршення. Запропоновано основні шляхи покращення боргової безпеки в Україні.

Аннотация. Рассмотрено понятие «фискального пространства» и установлены различия в мировом и отечественном определении его границ. Проанализирована динамика показателя отношения долга к ВВП и определены основные причины его ухудшения. Предложены основные пути улучшения долговой безопасности в Украине.

Abstract. The notion of «fiscal space» was considered and found differences in global and domestic defining its boundaries. Article describes the dynamics the debt to GDP ratio and the main causes of its deterioration. The basic ways of improving the debt security in Ukraine was proposed.

Боргова політика України характеризується короткостроковою ціленаправленістю і це, на жаль, не узгоджується з стратегічними завданнями фіскальної політики. Цей процес має такі негативні наслідки, як погіршення фінансової ситуації в країні та загострення соціальних проблем суспільства.

Виникнення державного боргу є результатом фінансування дефіциту державного бюджету, адже позикове фінансування недостатчі державних ресурсів є негативним фактором, що впливає на економічну безпеку держави. Виникає певна ланцюгова реакція, яка за відсутності відповідних заходів боргової політики з боку уряду приводить до погіршення платоспроможності та загрожує державним дефолтом. Серед причин чому потрібно скорочувати високий державний борг виділяють такі. По-перше, існування високого боргу — це завжди ризик, а особливо якщо існує ймовірність чи то фінансової кризи, чи воєнного стану, тому зниження боргу сьогодні — це ніби страхування від майбутніх ризиків. Другою причиною є тиск державного боргу на економічне зростання.

* УСИК Віра Іванівна / Вера УСИК / Vira USYK — к.е.н., доцент кафедри макроекономіки та державного управління, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», e-mail: vivayoung70@gmail.com

В світі точиться безліч дискусій, що собою являє безпечний рівень боргу або як називають його низка зарубіжних і вітчизняних учених достатній фінансовий простір. Цілком зрозуміло, що важко знайти уніфіковане для всіх країн правило оптимуму, але можна визначити певні межі, які б створили так звані рівні безпечності державного боргу. Цікавим є підхід розподілу цих боргових рівнів на три зони [1]: 1) зелена зона, в якій фінансовий простір є безпечним; 2) жовта, в якій простір є позитивним, але наближається до критичної межі; і 3) червона, в якій фінансовий простір знаходиться за межею безпечності. МВФ нещодавно опублікував дослідження, в якому межа показника відношення боргу до ВВП може знаходитися не в 3-ьох, а в 4-ьох зонах, тобто окрім зазначених ще додалася помаранчева зона, яка свідчить про те, що показник знаходиться під значною загрозою [2].

В Україні також є методика [3], де одним із алгоритмів є оцінка так званої боргової безпеки, одним із показників якої є саме відношення боргу до ВВП. Вітчизняна практика ще більш розширила кількість рівнів безпеки значень кожного окремого показника (до 5), а саме оптимальне, задовільне, незадовільне, небезпечне та критичне значення.

Який же стан фінансового простору України, чим викликані основні загрози та який сценарій політики щодо державного боргу варто обрати Україні в умовах антикризового управління?

На сучасному етапі господарювання державний борг розглядають як об'єктивно існуюче джерело покриття бюджетного дефіциту. Державні боргові зобов'язання традиційно використовуються урядами багатьох країн для фінансування дефіциту бюджету, забезпечення довгостроковими матеріальними ресурсами великих інвестиційних проектів національного масштабу, а також для створення на внутрішньому фінансовому ринку орієнтира — боргових цінних паперів з максимальним рівнем надійності [4].

Державний борг України формується під впливом як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів: несприятливий інвестиційний клімат; від'ємне сальдо торговельного балансу; уповільнені темпи виробничого відтворення, слабка законодавча та нормативна база; неоптимальна структура управління державним боргом; неузгодженість фінансової та монетарної політики; неефективний аналіз використання залучених із зовнішніх джерел коштів тощо.

Українська економіка сьогодні є неефективною, а її фінансовий простір недостатнім для того, аби якісно здійснити структурні реформи. Вітчизняна економіка до 2014 року характеризувалася так званою стабільністю боргового стану, адже показник сумарного державного боргу до ВВП знаходився в межах 40 % (рис. 1). У 2014 році за даними Міністерства фінансів ми мали цифру 70 %, а на поточний момент за різними оцінками показник відношення державного боргу до ВВП знаходиться в межах 80—90 %. За прогнозами Міжнародного Валютного Фонду на кінець 2015 року значення державного боргу України складе 94,4 % від ВВП. Крім того, відповідно до суверенних рейтингів Standard and Poor's і Moody's Україна вже зазнає труднощів із виплатами за борговими зобов'язаннями, а дефолт видається реальною можливістю.

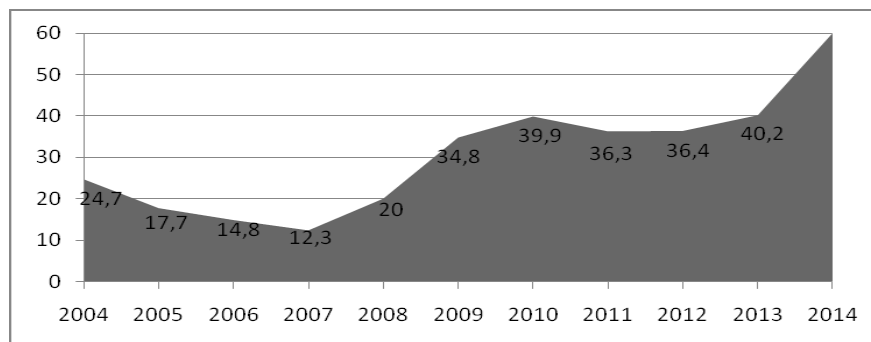

Рис. 1. Відношення державного боргу України до ВВП (у % на кінець періоду)

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Радник Київської школи економіки, экс-директор Генерального економічного департаменту НБУ Ігор Шумило стверджує, що «рейтингові агентства, міжнародні фінансові організації, іноземні і українські експерти відзначають високу вразливість економіки України. Це зумовлено низькою зовнішньою ліквідністю, накопиченими дисбалансами в бюджетній сфері та зовнішній торгівлі, а також — відсутністю реформ, спрямованих на консолідацію бюджету, підвищення цін на газ для населення, оздоровлення енергетичного сектора, гнучкість монетарної політики тощо». Разом з тим, експерт звертає увагу на те, що Standard and Poor's знизило саме довгостроковий суверенний кредитний рейтинг в іноземній і національній валюті, залишивши незмінним короткостроковий рейтинг. Це означає, що Україна ще має час для негайних дій і кардинальної зміни політики [6].

Окремо хочеться зробити наголос на тому, що до останнього часу в Україні зовнішні фінансові позики використовуються головним чином на забезпечення поточних проблем, інакше — просто «проїдаються», збільшуючи обсяги заборгованостей і таким чином створюючи підґрунтя для виникнення в майбутньому перешкод економічному зростанню, замість того, щоб сприяти орієнтованому на перспективу розвитку економіки. На жаль, і вітчизняне законодавство суттєво поступається світовому в плані регулювання державного боргу. Основні і найсуттєвіші проблеми це відсутність вітчизняного закону «Про фіскальну відповідальність» та спеціального правового акта, який би визначав порядок утворення і погашення державного боргу. До того ж, якщо звернутися до визначення терміну «державний борг» згідно наявного вітчизняного законодавства і відповідно загальноприйнятій міжнародній практиці, то можна відмітити яскраво виражені протиріччя у трактуванні даного поняття. Зокрема, українське законодавство не передбачає включення до складу державного боргу боргових зобов'язань місцевого самоврядування та державних підприємств. У світовій практиці державний борг є сукупністю зобов'язань не лише уряду, а всіх державних органів, включаючи зобов'язання урядів місцевої влади та зобов'язання підприємств, котрі знаходяться у державній власності або контролюються державою.

У контексті бюджетної політики варто розглядати зменшення податкового навантаження на бізнес і на доходи населення як інструмент сприяння приватним інвестиціям. Адже факти податкового навантаження вражають. Україна перебуває на 107-й позиції із 189 за показником оподаткування індексу Doing Business-2016 Світового банку, за рік відбулося зниження на 1 позицію. При цьому рівень загального податкового навантаження становить 52,2 %, серед якого найбільша частка — оподаткування праці та соціальні збори (43,1 %) [7].

Звичайно зменшення податкового навантаження стимулює економіку, але водночас, варто пам'ятати про те, що це зниження може призвести до зменшення надходжень до бюджету. Але якщо це буде відбуватися паралельно з процесами детінізації економіки, то зможемо спостерігати певні зрушення. Погоджуємося із Міністром фінансів Н. Яресько, яка нещодавно зазначила, що зменшення ставок податків не є достатньою передумовою для відновлення інвестицій та економічного зростання, а важливіше концентруватися на адмініструванні податків. Також пані Наталія наголосила, що на детінізацію потрібно сподіватися, але не розраховувати при плануванні бюджету [8]. Але хотілося також бачити реальні кроки по впровадженню цієї податкової реформи, адже існуючі два альтернативні законопроекти є протилежними, кожен з них має свої плюси та мінуси, але в антикризовому управлінні важливо знайти дотичні і обрати кращий варіант для країни.

Крім того, серед важливих шляхів покращення управління державним боргом і розширення фіскального простору України варто виділити такі: вдосконалення механізму правового регулювання державного боргу, прийняття Законів України «Про державний борг» і «Про фіскальну відповідальність», досягнення прозорості та відкритості державної боргової політики, визначення стратегічних орієнтирів у сфері управління державним боргом, імплементації власної системи обліку, моніторингу та контролю за станом державної заборгованості, а також визначення критеріїв оцінки державного боргу України.

Література

1. When Should Public Debt Be Reduced? Prepared by Jonathan D. Ostry, Atish R. Ghosh, and Raphael Espinoza [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1510.pdf>
2. How much is too much? [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economist.com/blogs/freeexchange/2015/06/public-debt?fsrc=scn/fb/wl/bl/st/howmuchistoomuch>
3. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.03.2013 № 1277 «Про затвердження методичних рекомендацій з розрахунку рівня економічної безпеки України». [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html
4. Сутність та особливості управління державним боргом у різних країнах світу / В. В. Руденко // Вісник нац. університету «Львівська політехніка». — 2013. — № 754: Проблеми економіки та управління. — С. 61—67.
5. Офіційна веб-сторінка Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://minfin.gov.ua>
6. Бабенко М. Почему снижаются кредитные рейтинги Украины / М. Бабенко // 5 листопада 2013. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://finance.liga.net/economics/2013/11/5/articles/36210.htm>
7. Рейтинг України за Doing Business-2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreconomies/ukraine/#close>
8. Аврамченко К. Макроекономічна стабілізація чи економічне зростання? У пошуках оптимального шляху [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/energy_market/makroekonomichna-stabilizaciya-chi-ekonomichne-zrostannya-u-poshukah-optimalnogo-shlyahu_.html